

בארות המים

תחומין למעלה מעשרה

השמשות למעלה מעשרה אי קונה שציתה, וחדית עוד התם דצכהאי גוונא אף דלאחר מכן ירד למטה מעשרה לא קני שציתה, דלעולם אין אדם קונה שציתה באמצע שצת, וכמו כן נראה לכאן מדבריו דסבירא ליה, דכיון דלא קנה שציתה (ולא היה ראוי לקנות שציתה, לאפוקי ישן) שרי לילך אפילו יותר מאלפים אמה (ויעוין ד' המגיה שט).

אולם בסו"ד (לקמן מה ז) מסיק רבנו פרץ כדברי ש"ר, דמיבעי ליה אף לענין מי שצת למטה מעשרה, דאי אין תחומין למעלה מעשרה שרי ליה לזאת חוץ לתחום למעלה מעשרה.

בשיטת המאירי - המאירי (צביה"ז וצחי") העמיד נידון הגמ' לענין מי שצת למטה מעשרה, ויזא חוץ לתחום למעלה מעשרה, דאי יש תחומין למעלה מעשרה דינו כמי שיזא חוץ לתחום, דכל דיזא לדעת אסור לזאת מד' אמותיו, ועוד דהפסיד תחומו, ואפילו עבר וחזר או החזירוהו גויס נמי לית ליה אלא ד' אמות, ואי אין תחומין למעלה מעשרה מותר לחזור ולא הפסיד תחומו.

וז"ל המאירי (צצית הצחירה) נסתפקו בסוגיא זו בתחומין אם יש תחומין למעלה

בעי רב חנניא יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה - צפוטו מבואר בדברי הגמ' דאיכא תרי נפק"מ צהך צעיא, הנפק"מ הא' באדם שצת צין השמשות למטה מעשרה וקנה שציתה, האם מותר לזאת חוץ לתחום למעלה מעשרה, ולפו"ר משמע דזוהי עיקר הצעיא (ויעוין לקמן מדברי תור"פ).

והנפק"מ הצ' צגוונא דצצין השמשות היה למעלה מעשרה, האם קנה שציתה אלא, וכדמבואר צפוטו מדברי הגמ' לקמן צסמוך, דצעי למיפסט ממתני' דפעס אחת כו' אי אמרת אין תחומין כי לא היינו צתוך התחום מאי הוי, אלמא דאי אין תחומין למעלה מעשרה, כיון דצין השמשות היו למעלה מעשרה לא קנו שציתה, וכשהגיעו לנמל וירדו למטה מעשרה קונים השתא שציתה, וכן הוכיחו עוד הראשונים מסוגיא דלקמן (מה ז) גצי גשמים, וכן מבואר בדברי הרמב"ן הרשב"א הריטב"א ועוד [ויסוד ושורש הצעיא יבואר להלן].

בשיטת רבינו פרץ - מדברי רבנו פרץ (צסוגין ולקמן מה ז) נראה דפירש תחילה הצעיא רק לענין מי שהיה צין

מעשרה אם לאו ולא נתזררה שאלתם כו' שאל רב חנניה יש תחומין למעלה מעשרה או לא ר"ל כגון שיצא אלפים אמה חוץ לעיר והיה צנקודת סוף התחום עמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה שכל שהוא מעשרה ולמעלה ואינו רחב ארבעה מקום פטור הוא, והלך על אותו עמוד ויצא חוץ לתחום, שאם יש דין תחומין למעלה מעשרה הרי יצא חוץ לתחום לדעת ואינו חוזר ואם חזר אין לו אלא ארבע אמות, ואם אין דין תחומין למעלה מעשרה יכול לחזור ולא הפסיד תחומו כו' ודבר זה שפרשנוהו בששצת למטה מעשרה והלך כל תחומו ששאלתו אם תהיה יציאתו חוץ לתחום דרך למעלה מעשרה קרויה יציאה לדעת לאסרה אף בחזר אם לאו פירושה לדעת הרבה מפרשים בשלא הגיע אח"כ למטה מעשרה כו' עכ"ל, וריהטת לשונו משמע לכאורה כנ"ל, דכל הנידון בגוונא דיצא למעלה מעשרה, אי דינו כיוצא לדעת או כיוצא שלא לדעת, וכן יעוין בחידושינו, ונ"צ דלכאורה עיקר הנידון אי שרי לזאת, אלא דממילא נפק"מ בעבר ויצא אי דינו כיצא לדעת או כיצא שלא לדעת (ואי ס"ל כפי קמא דרזנו פרך, דששצת למטה מעשרה אסור לזאת, א"כ פשיטא דדינו כיוצא לדעת) וכבר תמהו צוה.

ויתבן דמודה המאירי דעיקר הנידון אף לענין לכתחילה אי שרי לזאת חוץ לתחום למעלה מעשרה, וכן מדוקדק קצת בלשונו הכא (צביה"צ וצחי"י) יעוין שם, וכן מבואר לכא' להדיא בדבריו לקמן בסוף הסוגיא, כשהביא דברי גדולי הדור (הרשב"א) צביאור הנפק"מ אי קי"ל דהוי ספק או דפשטינן דאין תחומין יעו"ש, והא דנקט הכא הנפק"מ לענין אי מותר לחזור, אולי י"ל דהיינו משום דהמאירי ס"ל (לק' בסמוך) דהיוצא בספינה אף דשרי לזאת כיון דאין זה הילוך ברגליו וכו', מ"מ דינו כיוצא לדעת, דדין יוצא לדעת לא תלי אי אסור צפועל לזאת^ב, וצכה"ג הנפק"מ דדין תחומין למעלה מעשרה רק לענין אי מאבד תחומו ואי שרי לחזור (ואף דלחזור בספינה שרי מה"ט דהוי ממילא, מ"מ נפק"מ אף בספינה דמאבד תחומו). [ועוין עוד להלן בדברי המאירי.

בביאור יסוד הנידון אי יש תחומין למעלה מעשרה - צביאור יסוד העביא אי יש תחומין למעלה מעשרה, מצינו כמה וכמה דרכים.

ולפו"ד יש מקום לצאר, דכיון דיסוד דין תחומין היינו דינא ד"אל יצא איש ממקומו", ליכא דין תחומין אלא צאדס דאית ליה מקום, וצוה צעי רב חנניה דדילמא

^א ד"ל ומי שנכנס בספינה בששצת והלכה חוץ לתחום וחזרה לאחוריה אם קנה שציתה למטה מעשרה והגיעה צהליכתה עד מקום שאין בו עשרה גס כן וחוץ לתחום אין החזרה מועלת לו לזו מארבע אמותיו שהרי יוצא לדעת הוא, ובתוספות מנצתי שזה כהו"א וכו' והחזירוהו ואין נראה לי כן אלא אם היה צא מקודם השבת, ושמת תאמר מ"מ לכתחלה מיהא היאך מציא עצמו לזאת חוץ לתחום, יראה שהקלו זה מתוך שאין זה הילוך ברגליו בדרך הערמה שאינו אלא כנכנס לשם על מנת לשבות והעכו"ם מולכה ומנהיגה שישראל ודאי אסור להנהיגה א"כ מפני סכנה עכ"ל.

סמיכתא הוא פירש רש"י איסור תחומין נוהג בו כו' דהא חזי להילוך והילוך מעליא הוא עכ"ל (מיהו בזה יתכן לדחות דכוונת רש"י לבאר דמה"ט הוי ארעא סמיכתא) ובהא דמוקמינן הצעיא בעמוד שאין רחצ ארבעה פירש רש"י טעמא דלא ניחא תשמישתיה עכ"ל (וגם בזה אפי' דיט לדחות דכוונת רש"י דמה"ט לא חשיב ארעא סמיכתא).

ובן זהא דמוקמינן הצעיא בקפיאה פירש רש"י מי הוי הילוך אי לא עכ"ל, ונראה לכאור' להדיא דיסוד הנידון אי הילוך למעלה מעשרה חשיב הילוך או לא [ולפ"י טעמא דארעא סמיכתא היינו רק לבאר טעמא דחזי להילוך, וממילא המעשה הוי מעשה הילוך ונהיג ביה איסור תחומין].

אלא דכ"ז לפ"י הא דמצוחר (בסוגין צמעה דנמל ולקמן מה ב גבי מים שצבתו בעצים) דאי אין תחומין למעלה מעשרה, כל היכא דצבין השמשות היה למעלה מעשרה לא קני שציתה, והתיינת אי יסוד הדין משום דלמעלה מעשרה לא חשיב מקום כלל, ניחא דמהאי טעמא נמי לא קני שציתה, אך אי יסוד הדין רק צמעה ההילוך, דלא חשיב הילוך, אמאי אין האדם קונה שציתה למעלה מעשרה.

למעלה מעשרה לא חשיב מקום [וכשם דמצינו דרשות הרבים אינה תופסת אלא עד עשרה (וע' סוכה ה' מעולם לא ירדה שכינה למטה כו' שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם כו' והכתיב וירד ה' על הר סיני למעלה מעשרה טפחים כו')].

וממילא נמי השווצת למעלה מעשרה לא קני שציתה כלל, כיון דלית ליה מקום, וכעין הא דמצינו (לקמן מה ב) דמידי דנייד לא קני שציתה, והיינו משום דמידי דנייד לית ליה מקום, וכמו"כ אף מי שקנה שציתה שרי לנאת למעלה מעשרה, דכשעולה למעלה מעשרה, השתא לית ליה מקום, ול"ש לדונו כיוצא ממקומו.

ולדרך זו הא דאמרי' דעמוד גבוה עשרה ורחצ ארבעה לא תיבעי לך משום דהוי ארעא סמיכתא, מתפרש בפשיטות, דצכה"ג חשיב כקרקע עולם וודאי דחשיב מקום.

בשיטת רש"י - מלשון רש"י בכל הסוגיא נראה לכאור' דיסוד הצעיא צם הילוך, דאיסור תחומין הוי דוקא בהילוך³, ומיבעי ליה דדילמא למעלה מעשרה לא מיקרי הילוך, דבהא דאמרי' דצעמוד גבוה עשרה ורחצ ארבעה לא מיבעי לן דארעא

³ וכדמשמע לכאור' גם מדברי הרמב"ן בסוגין וז"ל הליכתן בצפינה צים צין למעלה צין למטה ודאי מותרת היא, ולא אסרו אלא ליתכנס שם פחות משלשה ימים סמוך לשבת, ולדבר מזה מותר אפי' בערב שבת, ואין אני קורא בזה אל יא איש ממקומו כיון שלא הלך ג' פרסאות צרגליו, שהרי הילוך הספינה אינו קרוי הילוך כלל, ותמה על עצמך הוא יושב צרשות היחיד שלו שהספינה רשות היחיד היא גבוה עשרה ורחצה ארבעה וכדאיתא צפרק הזורק ואתה חושש לו משום מהלך שלש פרסאות, איהו מינה ניית וספינה הוא דקא מסגי'א, וחצר מהלכת היא ולא אדם מהלך כלל עכ"ל (וע' משנ"ת לעיל ד' הרמב"ן).

אך במקו"א נתבאר ללדד, דיסוד דין קניית שביטה יסודו מחמת איסור ההילוך, די"ל דיסוד שיעור אלפים אמה וי"ב מיל הוי שיעור באיסור ההילוך, אלא דמכח זה נקבע כבר תחום השביטה, לכיון דצעת שקידש היום נאסר על האדם לילך אלפים אמה, ממילא נקבעו הנך אלפים אמה כתחומו, ומעתה אפילו אם יגיע לקצה התחום בלא הילוך, אסור לנאת מתחומו, ואף דלא הילך אלפים אמה, אך כל היכא דבשעה שקידש היום היה האדם למעלה מעשרה, דהוי מקום דל"ש ביה הילוך, לא חייל עליה איסור הילוך ממקום זה, וממילא לא נקבע תחומו [אלא דיש לדון בזה מדינא דיטן, וי"ל].

בדברי המשנה ברורה - לשון המשנ"ב (סי' תד סק"א) בגדר דינא דאין תחומין למעלה מעשרה 'דכל למעלה מעשרה אינו מקום הילוך, דעיקר מקום הילוך על הארץ היא או עכ"פ בתוך עשרה דחשיב נמי כהילוך על הארץ, ונסתפקו חז"ל אם שייך בזה איסור תחומין, ומלשונו נראה דאין הצביא אי הילוך למעלה מעשרה חשיב הילוך או לא, אלא יסוד החסרון הוי במקום, דמקום דלמעלה מעשרה לא חשיב מקום הילוך, ואיסור תחומין נאמר רק במקום דהוי מקום הילוך [ויעוין עוד בצביאור הלכה (שס) דלידד דעת השו"ע דבכרמלית דעלמא איכא איסור תחומין, ודוקא צימים ונהרות ליכא איסור תחומין לפי שאינן מקום הילוך כלל].

ונראה עוד מלשונו דהא פשיטא לן דלמעלה מעשרה לא חשיב מקום הילוך, אלא

יסוד הצביא בדין איסור תחומין, האם מתנאי איסור תחומין דיהא במקום הילוך, או דאיסור תחומין נהיג אף במקום דלא הוי מקום הילוך [אך מלשון רש"י נראה דאין הנידון על המקום אלא על המעשה אי חשיב מעשה הילוך, ונראה עוד דהא פשיטא לן דאיסור תחומין הוי רק במעשה הילוך, ויסוד הצביא על מעשה ההילוך למעלה מעשרה אי חשיב מעשה הילוך, וכדנראה מלשון רש"י בקפילה בשם מי הוי הילוך אי לא עכ"ל].

ולדרך זו הא דאמרי' דעמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תיבטי משום דהוי ארעא סמיכתא, היינו דמהאי טעמא הוי מקום הילוך.

שיטת הרמב"ם - כתב הרמב"ם בתשו' (בלאו סי' טי) וז"ל השאלה אם אסור תחומין למעלה מעשרה או למטה מעשרה אמנם היא ציבשה כמו שנתבאר בתלמוד, ואתם בני אדם כולכם החכמים מכס או שאינם חכמים, איך יתכן להיות תחומין דאורייתא על פני מים שלא תדרוך בו כף רגל והוא כרמלית והם הנהרות כולם והמים בין היו מועטים בין היו רבים הם כרמלית והטלטול בהם אפי' בצאלף מיל אמנם הוא אסור מדרבנן, וכל שכן שזה לא יעלה בדעת בר בי רב דחד יומא שיהיה בהליכה צמים איסור תחומין דאורייתא ממחנה ישראל שהוא רשות הרבים, והלא ידע שאיסור הטלטול שיש בו חיוצ סקילה אמרו בו המעציר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, כן בלי

ולפ"ז ה"ה דהוי מצי למיבעי הך צעיא
 צכרמלית, אלא דצוה איכא עכ"פ
 איסור דרצנן, דמדרבצנן החמירו צכרמלית
 חומרי רשות היחיד וחומרי רשות הרבים,
 ולהכי מיבעי ליה למעלה מעשרה דהוי
 מקום פטור.

ויעוין בפירוש רבינו חננאל בר שמואל ז"ל
 (תלמידו ומחותנו דהרמב"ם) שכתב וז"ל
 בעי רב חנניה יש תחומין למעלה מעשרה או
 אין תחומין למעלה מעשרה כו' כי תיבעי לך
 עמוד גבוה עשרה ואין רחב ארבעה, אינמי
 דקא אזיל בקיפלא מאי פירוש דהואיל ואין
 בעמודים רחב ארבעה לא הויין רשות
 יחיד ולא רשות הרבים אלא מקום
 פטור, דכל למעלה מעשרה מקום
 פטור הוא, מה הוא שיהלך עליה וינאל חוץ
 לתחום, מי אמרי' יש תחומין למעלה מי'
 טפחים באויר או לא עכ"ל, ולכאורה נראה
 מדבריו כדנתבאר, דפשיטא לן דאיסור
 תחומין נהיג צרשות הרבים וצרשות היחיד
 (ולמשנת היינו כשתחילת הילוכו צרה"ר) ומיבעי
 לן אי נהיג אף במקום פטור.

וז"ל הראב"ן (פי"ס) בתו"ד מה ליס מה לי
 שאר נהרות הא מקום פטור הוא ואין
 כאן איסור תחומין אפילו בשאר נהרות כו',
 ויעוין עוד במאירי וז"ל עמוד גבוה עשרה
 ואינו רחב ארבעה שכל שהוא מעשרה
 ולמעלה ואינו רחב ארבעה מקום פטור הוא
 כו' [ואף דהמאירי לעיל (יז) צ] פקפק בשיטת
 הרמב"ם בתשו', אך בפירקין דדר ומודה
 לשיטת הרמב"ם, וכמבואר בדבריו לקמן

ספק המהלך י"צ מיל על פני המים המועטים
 פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל, וכבר
 בארנו מה שחייב צוה מן הגנות שיהיה
 המעביר על פני המים אסור מדרבצנן והמהלך
 לוקה מן התורה, וצורה עולם עד עלינו
 שמעולם לא חשבנו שיתעלם זה מעיני תלמיד
 חכם שיהיה צריך להאריך צו זה האורך הגדול
 עכ"ל, והוצאו עיקר דברי הרמב"ם במגיד
 משנה (פכ"ו משנת ה"ג) וצ"י וצשו"ע
 (סי' תד).

ולכאז' לדברי הרמב"ם ז"צ דהא איכא
 איסור תחומין צרשות היחיד
 וכמבואר בכ"ד, ונת' במקו"א באורך לדון,
 דכל דברי הרמב"ם דליכא איסור תחומין
 אלא צרשות דשייך בה איסור הוצאה, היינו
 דוקא במקום דכל הילוכו הוי בהך רשות (דצוה
 נידון הרמב"ם בתשו' שם צבא בספינה) אך היכא
 דתחילת הילוכו צרשות הרבים, אלא דהשלים
 שיעור תחומין צרשות היחיד, צוה ודאי
 מודה הרמב"ם דאיכא איסור תחומין
 (וכפה"נ הא נמי הוי מילתא דפשיטא להרמב"ם דלא
 הוצרך לבארו).

ומעתה י"ל דמיבעיא לגמ' היאך הדין
 במקום פטור, מי אמרי' דצהא נמי
 כל דתחילת הילוכו צרשות הרבים איכא
 איסור תחומין אף דמשלים יציאתו חוץ
 לתחום במקום פטור, או דילמא מקום פטור
 גרע טפי, וצוה ליכא איסור תחומין כלל, ואף
 דתחילת הילוכו צרשות הרבים, ודוקא
 דמשלים הילוכו צרשות היחיד איכא איסור
 תחומין [וגדר הדבר נת' באורך במקו"א].

לאף דציבשה ציותר מי"צ מיל הוי ספיקא
 לאורייתא ואזלינן לחומרא מ"מ צנהרות
 דהוי כרמלית הוי ספיקא דרבנן אף ציותר
 מי"צ מיל].

ולדרך זו הא דאמרי' דעמוד גבוה עשרה
 ורחב ארבעה לא תיבעי לך, לכאור'
 היינו טעמא משום דהוי רשות היחיד,
 וצרות היחיד פשיטא לן דאיכא איסור
 תחומין, אך ז"צ לישנא דגמ' דמפרשינן
 טעמא משום דהוי ארעא סמיכתא.

בשיטת הרשב"א - הראשונים נחלקו היאך
 קי"ל בעיקר הבעיא וכדלהלן,
 ומסקנת הרשב"א (לק' ע"ג) דבעיקר הבעיא
 אזלינן לקולא כדין ספיקא דרבנן, אך מ"מ
 היינו דוקא היכא דשבת למעלה מעשרה,
 דהספק אי קנה כלל שביטה, אך בגוונא דשבת
 למטה מעשרה, וזא לזאת למעלה מעשרה
 אזלינן לחומרא ו'אסור לזאת מתחום ביתו
 דהא איכא חזקה דתחום ביתו, דכי אזלינן
 בעירוב להקל הני מילי צשאין שם חזקה
 דביתו' כו', ולכאור' דברי הרשב"א תמוהין,
 דמאי שייך צזה חזקה דתחום ביתו, וכבר
 תמהו צזה, ויעוין צאחרו'.

ולכאורה יתכן דפירש הרשב"א, דיסוד
 דינא דאין תחומין למעלה
 מעשרה, היינו משום דלמעלה מעשרה לא
 חשיב מקום (וכדנת' לעיל) אלא דס"ל
 להרשב"א דממילא כאשר עולה למעלה
 מעשרה, פקעה שביטתו, דל"ש שביטה אלא
 צמקום, ולהכי שייך צזה חזקת ביתו, אך
 יל"ד צזה.

ובפשוטו נראה יותר צכוונת הרשב"א,
 דכיון דהוחזק צאיסור לזאת חוץ
 לאלפים אמה, קאי צחזקת איסור, ולזה קרי
 הרשב"א הכא חזקת תחום ביתו [ואף
 דמסבירא היה נראה יותר דלענין יליאה
 למעלה מעשרה חשיב דמעולם לא נאסר
 לזאת וממילא ל"ש צזה חזקת איסור].

אי נמי דקאזיל בקפיצה - מצינו כמה
 דרכים צדברי הראשונים צציאור
 'קפיצה', רש"י פירש דהיינו על ידי שם
 [וצפירוש רבינו חננאל צר שמואל העתיק
 צשם רש"י 'צשם המפורש'] וכ"כ הריטב"א.

והערוך (ע' קפ"ג) כתב וז"ל צקפיצה פירוש
 ע"י קמיע, פירוש אחר, כדאמרינן
 צחלק צענין סנחריב (סנהדרין נה א) שלשה
 קפצה להן דדרך וזה הדבר צנס נעשה (נ"צולי'
 הטור סי' מד צכא שם צקפיצת דרך) ויש לפרש
 כגון אדם גבור שיכול לקפוץ למעלה מי'
 טפחים ויואל חוץ לתחום צקפיצה עכ"ל
 הערוך [וצפירוש רבינו חננאל צר שמואל
 הוצאו צ' פירושי צתראי דהערוך צשם רבינו
 נסים (גאון)] וכן המאירי פי' תחילה צקופצא
 ר"ל צקפיצת מעלה מעשרה, והיינו כפירוש
 צתרא דרבינו נסים והערוך, וכ"ה צפסקי
 הרי"א ז" (ה"א או"ז) שקפץ למעלה מי' טפחים
 ויאל חוץ לתחומו על ידי קפיצה ודילוג עכ"ל,
 ועוד הציא המאירי דיש מפרשים דהיינו על
 ידי תחבולה.

אולם ציצמות (קטו א) ההוא גיטא דאשכח
 צסורא כו' אמר רבא אף לדידי ללא
 חיישינן הכא חיישינן דלמא צגמלא פרחא אזל

למטה מעשרה (ע' להלן) ניחא, אך לסוברים דשרי לירד למטה מעשרה קשה.

מיהו מדסיים הרמב"ם בסו"ד 'אבל אם הלך על מקום שיש בו ארבעה על ארבעה הרי זה כמהלך על הארץ', ולא נקט אבל עמודים שיש בהן ארבעה על ארבעה, נראה לכאוף דאה"נ לא אסרינן ברחב ארבעה אלא להלך ולא לקפוץ מאחד לחבירו, וז"ל דבריש דבריו מיירי מהלך מקצת על העמודים וקופץ מאחד לשני (ואורחא דמילתא נקט).

לישנא אחרינא בספינה - מדברי רוב ככל הראשונים מצוהר דלא היה לפנייהם הך לישנא אחרינא וכדהאריך הדק"ס (או' ח'), וכתב שם דכן מצוהר נמי מרש"י, דהרי מש"כ רש"י סתם ספינה כו' קאי על ראיית הגמ' (וכדמוכה ממאי דסיים ופילו הכי אסור) ומדלא פירש הכא ע"כ דלא היה לפניו יעו"ש.

ומלשון 'לישנא אחרינא' נראה מצוהר דאין ב' הלשונות מדברי הגמ', אלא הם ב' גירסאות בגמ' (ולישנא אחרינא הוא כמו

אי נמי בקפיצה אי נמי מילי מסר, והתם ל"ש לפרש בקפיצה אלא כפירוש רש"י על ידי שם (וכן פירשו רש"י ומעתיקו ביצמות שם, הרי"ד והר"י אלמאדרי וכן הריטב"א והנמוק"י) או על ידי קמיע או נסי' 7.

והרמב"ם (פכ"ו משנת ה"ג) כתב וז"ל המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים כגון שקפץ על גבי עמודים שגובהו עשרה ואין בכל אחד מהן ארבעה על ארבעה טפחים הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה, אבל אם הלך על מקום שיש בו ארבעה על ארבעה הרי זה כמהלך על הארץ ויש איסור תחומין שם עכ"ל, וכתב בפירוש רבינו חננאל בר שמואל ז"ל (מחומנו) דהרמב"ם פי' בקפיצה היינו שקפץ מעמוד לעמוד, וכ"כ התו"ט בספרו מלבושי יו"ט (על הלבוש ס' מד) וכתב דהרמב"ם לא גריס 'אי נמי' יעו"ש עוד.

אך קשה (וכבר תמהו בזה) דאי מיירי בקופץ מעמוד לעמוד, א"כ אף לישרי אף בעמוד רחב ארבעה דהא מ"מ קפיצתו הו"א למעלה מעשרה, ולהנך שיטות דאסור לירד

^א האחרו' דנו האם איכא איסור מלאכה ע"י שם, או דלא חשיב מעשה דידיה, מיהו לאוסרים לזאת בקפינה ע"י גוי, דסברי דהאיסור בעצם הא דגופו יוצא חוץ לתחום, ואף דאיהו לא עביד מידו, לכאוף ליכא קולא במה דנעשה ע"י שם [ולעיל נתבאר דאף הרשב"ם דשרי מודה בעיקר הדבר דהאיסור בעצם יציאת גופו] ועוד דאף את"ל דליכא איסור, יל"פ בזהך גוונא דקפיצה הנפק"מ רק אי קנה שציתה בצדן השמשות למעלה מעשרה.

^ב ובתשור' הגאונים (ליק ס' צו) ששאלתם אצוה דשמואל למה לא נקרא בשמו, אמרו כי אצוה דשמואל הלך בסחורה למקום רחוק לימים מנאח אותו מדית אחת שהיתה יודעת בלשון העופות ותבעתו לדבר עזירה ותתן לו אלה אלפים ככר כסף, אמר לה למה, אמרה לו שמעתי כי הלילה תוליד בן שלא היה כמוהו בחכמה, וכששמע זה הלך בקפיצה בלילה אל ביתו וידע את אשתו ונתעברה וישב לדרכו בקפיצה כו' עכ"ל.

^ג ואותיות ק' וס' מתחלפות בכתיבה כדאיחא צפ' גט פשוט (ב"ב קסו) קפל מלמעלה וספל מלמטה מאי מי חיישינן לזבוב כו', וז' ונ' נמי קרובות להתחלף.

ספרים אחרים) וכן הוא בשאר דוכתי בש"ס דאיתא 'לישנא אחרינא', ובספר העיתים (סי' לו) כתב וז"ל הך בעיא דרב חנניא ליתא בספינה, ואפי' מאן דגריס אי נמי דקא אזיל בספינה לא קאמר אלא לענין ללאת ממנה אבל בספינה עצמה אין תחומין, ולישנא דווקא דרבנותא לית בהו אי נמי דקא אזיל בספינה אלא דקא אזיל בקפינה עכ"ל [ומבואר גם בדבריו דמאן דגריס אי נמי בספינה לא גריס אי נמי בקפינה, וכ"ה במאירי יעו"ש].

פלוגתת הראשונים אי שרי לירד למטה מעשרה - יל"ד אי אין תחומין למעלה מעשרה, לאחר שיצא מתחומו למעלה מעשרה, אי שרי לחזור ולירד למטה מעשרה (לדעת רוב הראשונים דאי ירד ל"ל אלא ד' אמות וכדלהלן) או דילמא עצם הירידה למטה מעשרה חשיבא כלייאה חוץ לתחום, דכל זמן שהוא למעלה מעשרה לא חשיב חוץ לתחום.

ומשמעות הרשב"א והריטב"א דשרי לירד למטה מעשרה, וזה לשון הרשב"א בעבודת הקודש (ש"ד ס"ח או' קנט) יצא דרך קפינה למעלה מעשרה או בספינה המהלכת למעלה מעשרה, אם קנה שציתה ביצשה ויצא למעלה מעשרה חוץ לאלפיים אמה, לכשיגיע למטה מעשרה לא יזוז ממקומו, ומחשבין לו מה שיצא בחשבון אלפיים אמה שלו, ולפיכך אין לו אלא ארבע

אמות משהגיע למטה מעשרה עכ"ל, ומלשונו 'לכשיגיע למטה מעשרה' משמע להדיא לכאן דשרי לכתחילה לירד למטה מעשרה, וכן ריהטת לשון הרמב"ן והרשב"א והריטב"א בסוגין [והוסיפו להוכיח כן מדברי הרמב"ן שכתב וז"ל מיהו כשצא למטה מעשרה אף על פי שצא בקפינה שלו דרך למעלה מי' אין לו אלא ד' אמות או כל העיר כרצון גמליאל כו', והרי שיטת הרמב"ן גופיה (ברי' פירקין ובמלחמות) דהיולא לדעת ונכנס לדיר וסגר לית ליה אלא ד' אמות, וע"כ דהכא חשיב יולא בהיתר].

וכן מבואר בלשון הטור (סי' תד) יש תחומין למעלה מעשרה כגון כו' עמוד שהוא בסוף התחום ומקצתו חוץ לתחום וגובה עשרה אפי' אינו רוחב ארבעה דחשוב כאויר אסור לעלות עליו בתום התחום ולירד מצד השני שחוץ לתחום עכ"ל, הרי דהעמיד הנפק"מ בהא דיש תחומין למעלה מעשרה לענין דאסור לירד מצד השני שחוץ לתחום, וכן מוכרח לכאן לדברי הראשונים (ע' לעיל) דפירשו דקפינה כפשטה דהיינו דילוג, דנמצא דע"כ יורד חוץ לתחום למטה מעשרה.

וב"מ מלשון המאירי (בצית הבחירה) אם קנה שציתה ביצשה או למטה מעשרה אף על פי שיצא לו מיד למעלה מעשרה והלך כל

¹ ע' ברכות (לא א) ובדק"ס שם, ברכות (מוז ב) ובדק"ס שם, ברכות (נא) ובדק"ס שם, שבת (זא) ובדק"ס שם, שבת (סט ב) ובמהרש"ל שם, שבת (קד א) ובדק"ס שם, שבת (קכו ב) ובמהרש"ל ודק"ס שם וכו'.

² מיהו יתכן דאזיל כתי' קמא דמוס' הרא"ש (מה ב) דאי אין תחומין למעלה מעשרה, כל דיאל חוץ לתחום למעלה מעשרה אית ליה אלפים אמה ממקומו החדש, ולפ"ז דאי דשרי לירד.

וירד למטה מעשרה, ודאי חשיב יוצא חוץ לתחום ואסור לחזור¹¹, והוא דלא כדנראה מלשונו צבית הבחירה.

אולם צאמת צבית הבחירה, אף דפירש נמי הצעיא לענין גוונא דינא למעלה מעשרה אי מותר לחזור, אך שם השמיט הק' תוספת דמיירי דוקא דלא ירד למטה מעשרה, וכתב וז"ל כגון שינא אלפים אמה חוץ לעיר והיה בנקודת סוף התחום עמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה, שכל שהוא מעשרה ולמעלה ואינו רחב ארבעה מקום פטור הוא והלך על אותו עמוד ויצא חוץ לתחום שאם יש דין תחומין למעלה מעשרה הרי יצא חוץ לתחום לדעת ואינו חוזר ואם חזר אין לו אלא ארבע אמות, ואם אין דין תחומין למעלה מעשרה יכול לחזור ולא הפסיד תחומו כו' עכ"ל, הרי דהכא סתם דמיירי שינא חוץ לתחום, ולא התנה דלא חזר וירד למטה מעשרה כדנקט בחידושיו.

ולבאורה נראה דבחידושיו אזיל המאירי דכל שירד למטה מעשרה חשיב כיוצא חוץ לתחום, ודלא כמשמעות רוב ככל הראשונים וכמשמעות דבריו צבית הבחירה. מיהו לכא' יש מקום ליישב סתירת דברי המאירי, דהרי מבואר במאירי דאף

מהלכו למעלה מעשרה, כשיגיע חוץ לתחום למטה מעשרה אינו זו מארבע אמותיו עכ"ל, ומדנקט 'כשיגיע חוץ לתחום למטה מעשרה' משמע נמי דרשאי לירד למטה מעשרה (ועינין עוד בלשונו בחידושיו צריש הסוגיא דמשמע קצת קו).

אך בחידושיו כתב המאירי צביאור הצעיא וז"ל יש לנו לפרש דהאי צעיא אתיא בחדא מתרי אנפי, וכגון שצבת למטה מעשרה והלך חוץ לתחומו למטה מעשרה וכשהגיע לסוף תחומו יצא לחוץ דרך מעלה מעשרה ושוב לא ירד למטה מעשרה, וקאי צעי אי הוי הילוכו דמעלה מעשרה יציאה חוץ לתחום ולא יכיל למהדר או לא יכיל למהדר כו', ולקמן שם כתב המאירי וז"ל בצוק אלפים יש עמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה דהוי מקום פטור ורואה לזאת דרך שם ויצא לשם, ולא הגיע עוד למקום שהוא למטה מעשרה חוזה לו, מאי יש תחומין למעלה מעשרה וכבר יצא לדעת ואינו יכול לחזור כו' עכ"ל.

ומלשונו 'שוב לא ירד למטה מעשרה', ולא הגיע עוד למקום שהוא למטה מעשרה, נראה להדיא לכא', דכל שינא למעלה מעשרה וחזר

¹¹ ולשוון רבנו פרץ (לקמן מה צ) יכול הוא לילך חוץ לתחום למעלה מי' דרך אותו עמוד רק שלא ירד אח"כ למטה מעשרה, ולפ"ר משמע נמי דס"ל דאסור לירד, אולם סייס שם 'דאם ירד אח"כ למטה מעשרה הרי הוא חוץ לתחום ואין לו רק ארבע אמות כדמשמע הכא', וילה"ס אי כוונתו דשרי לירד אלא דעיי"ז יאה אסור לזאת מד' אמות (ומשמע לכא' דאף יאה אסור לחזור ולעלות ולשוב למקומו ועינין להלן בזה) או דכוונתו לראיה, דכיון דחזיין דכשירד למטה דינו כחוץ לתחום, שמעינין דאסור לירד (ולמ"כ).

דסבירא ליה דשרי לנאת חוץ לתחום צספינה כיון דאינו מהלך צרגליו וכו' יעוין שס, מ"מ דינו כיוצא לדעת דלית ליה אלא ד' אמות, ויתכן דה"נ אף דסבירא ליה דמותר לירד למטה מעשרה, דלא חשיב מעשה יציאה חוץ לתחום, מ"מ שפיר מיקרי יוצא לדעת, ד"ל דכהאי גוונא דמי לזא צספינה, דאף דלא הילך צרגליו, אך כיון דהציא עצמו לכך שיהא חוץ לתחום, חשיב כיוצא לדעת, וה"נ הרי הציא עצמו למצב דיהא חוץ לתחום (ואכמ"ל).

בביאור יסוד הנידון - וצביאור יסוד הנידון מסברא, יתכן לדון דתלי צגדר דינא דאין תחומין למעלה מעשרה, דלמשנ"ת צשיטת הרמצ"ס דמתנאי איסור תחומין דיהא צרשות חיוב, וכן למשמעות רש"י דיסוד הדין משום דלמעלה מעשרה לא חשיב מעשה הילוך, לכאורה הירידה למטה מעשרה לא הויא יציאה חוץ לתחום ושריא.

אך אי נימא דיסוד הדין משום דלמעלה מעשרה לא מיקרי מקום, וממילא לא מיקרי יציאה ממקומו, יל"ד דכיון דצירידה חוזר למקום דהוי חוץ לתחומו, הרי זה חשיב כיוצא חוץ לתחום, אך א"מ, די ש לומר דקו"ס כיון דכשהוא למעלה מעשרה ל"ל מקום, לא שייך לדון את ירידתו השתא כיוצא ממקומו, ואף דעי"ז גורס דימצא חוץ למקומו הראשון.

פלוגתת הראשונים בחזר וירד למטה מעשרה - נחלקו הראשונים צגוונא דקנה צציתה למטה מעשרה ויצא חוץ לתחום למעלה מעשרה וחזר וירד, דעת רוב

הראשונים דדינו כמי שיצא חוץ לתחום דלית ליה אלא ד' אמות (ואף אי שרי ליה לירד, דמ"מ השתא הוא חוץ לתחומו) וכן מצואר צתוס' (מה צ ד"ה וליקני) צרמצ"ן צרשצ"א צריצצ"א וצר"ן, וכן הסכים המאירי, וכ"כ תוס' הרא"ש לקמן (מה צ) צדרך הצ', והדבר מצואר היטב, דהרי השתא הוי חוץ לתחומו.

אך יעוין צתוס' הרא"ש (שס) דנקט תחילה צפשיטות (צקושייתו וצתירון קמא) דכל שיצא למעלה מעשרה, כשחזר וירד למטה מעשרה חוץ לתחומו, אית ליה אלפים אמה ממקום ירידתו, ודימה להא דפריך צסוגין כי הוו חוץ לתחום מאי הוו [ולא ס"ל לחלק צין צצת למעלה מעשרה לצין צצת למטה מעשרה וחזר ועלה למעלה מעשרה] וכ"כ המאירי צסוגין צשס יש חולקין (וסיים דאין נראה כן).

אי שרי לחזור למקומו - המהרש"ל (לקמן מה צ) נסתפק צגוונא דירד למטה מעשרה דנאסר לנאת מד' אמות (לתוס' ורוב הראשונים) אי שרי לחזור על עקצו דרך אויר למקומו הראשון, ויעוין לעיל דמדברי המאירי צחידושיו נראה דכל שירד למטה מעשרה דינו כיוצא חוץ לתחום ואף אי יחזור יהא אסור לנאת מד' אמותיו כדין כל היוצא לדעת, אך המאירי לטעמיה דמשמע צפשוטו דס"ל דאסור לירד למטה מעשרה, אך למשמעות ש"ר דשרי לירד למטה מעשרה, אכתי איתא לספיקא דמהרש"ל.

ובפסקי הרי"א (ה"א או"ז) כתב וז"ל שקפץ למעלה מעשרה טפחים ויצא חוץ לתחומו על ידי קפיצה ודילוג, וכן חזר על ידי

כאור מחינות אס שהספינה אין לה דין
 ארבע אמות עכ"ל [ו"ז] דעיקר התירוק חסר
 מן הספר] ויעו"ש דהציאו גם לגירסא דידן.

**כדאמר רבא במהלכת ברקא הכי נמי
 במהלכת ברקא - רש"י פי' דהיינו**

פחות מעשרה, וכ"כ הרמב"ן (והעתיקו גם
 הרשב"א לק' ע"ב) והריטב"א, והוסיף
 הרמב"ן וז"ל ולא שינויא דתיקא הוא שכן
 דרך הנמל להיות צורקק וספינות גוששות צו,
 וכך יפה להם וזהו שצחו, וכן כשצאו
 מפלנדירסין לנמל וכיוצא צו נכנסו, וקנו
 שציתה בפחות מעשרה וצאת הרוח והפליגה
 ספינתם וחזרו למקומן או לנמל אחר פחות
 מעשרה, וצנוהג שצעולם כך הוא, או שהלכו
 צרקק עצמו יותר מאלפים עכ"ל.

**אך בשם הראב"ד הציאו הראשונים (הרמב"ן
 הרשב"א הריטב"א והר"ן צסוגין) דפירש
 דרקק היינו מים עכורים המעורבים צטיט
 דחשיבי כארעא סמיכתא יעו"ש, וכן הוא
 צמאירי (לעיל מא צ) צשמו (ויעו"ש היטב צצית
 הצחירה וצחי' דכוונתו ככל הראשונים
 בשם הראב"ד).**

**במהלכת ברקא - התוס' לעיל (ד"ה האי רצו)
 הציאו דצרי הגמ' הכא שמא תהלך
 צרקק, ויעוין צמאירי דהציאו גירסא גזירה
 משום מהלכת צרקק, ויעוין צדק"ס דכן הוא
 צכת"י ורוב הדפוסים [וגרסי'] כדאמר רבה
 צמהלכת צרקק ה"ג גזירה שמא תהלך צרקק
 ע"ש] וציאר שם דדוקא צשינויא דרצא גופיה
 אמעשה דנכנסו לנמל איכא לאוקמי צמהלכת**

קפיצה ודילוג, הרי זה ספק צתלמוד אס יש
 תחומין למעלה מעשרה טפחים אס לאו,
 וספיקו להקל ומותר לו לצאת ולחזור עכ"ל,
 ולכאו' כיון דפירש צינא על ידי קפיצה ודילוג
 כפשטיה, משמע דירד חוץ לתחום למטה
 מעשרה, ואעפ"כ נקט דמותר אף לחזור.

**ויעוין צתוס' רצנו פרץ (לקמן מה צ) וז"ל יכול
 הוא לילך חוץ לתחום למעלה מעשרה
 דרך אוחו עמוד, רק שלא ירד אח"כ למטה
 מעשרה, דאס ירד אח"כ למטה מעשרה הרי
 הוא חוץ לתחום ואין לו רק ארבע אמות
 כדמשמע הכא עכ"ל, ולכאו' משמע מדצרי
 דכל שירד למטה מעשרה אסור אף לחזור
 למקומו דרך למעלה מעשרה, אלא דיתכן
 דאיהו ס"ל דאסור כלל לירד למטה מעשרה
 (ויעוין לעיל צבהע').**

**תא שמע מעשה שבאו מפלנדורסין
 והפליגה ספינתם בים וכו' אי אמרת
 בשלמא יש תחומין משום הכי רצו אלא
 אי אמרת אין תחומין אמאי רצו כו' -
 רצינו חננאל צר שמואל ז"ל והמאירי גרסי
 איפכא אי אמרת צשלמא אין תחומין היינו
 רצו אלא אי אמרת יש תחומין מאי רצו, ופי'
 דהכי פריך דצשלמא אי אין תחומין ומן הדין
 שרי ניחא דתנן דרצו להחמיר על עצמם
 צתורת חומרא צעלמא, אך אי אמרת יש
 תחומין הא מדינא אסור ומאי רצו, וציאר
 שינויא דגמ' צמהלכת צרקק ציאר המאירי
 וז"ל ותירך לה צשמהלכת צרקק שלדצרי הכל
 יש תחומין, ואין היתירה מן הדין מצד
 תחומין אלא מצד צציארנו למעלה אס שצבת**

למעלה מעשרה ולא קני שציתה, אף כשירד למטה מעשרה באמצע שבת, לא יקנה שציתה ולא ילא מד' אמותיו.

והוסיף הרמב"ן דאין לומר דקושית הגמ' איפכא, דאי דאין תחומין למעלה מעשרה, אפילו אי היו בתוך התחום נמי יהיו אסורין ליכנס, כיון דצבין השמשות היו למעלה מעשרה ולא קנו שציתה ושזב אין קונין שציתה באמצע שבת, דא"כ הול"ל אי אמרת אין תחומין כי היו בתוך התחומין אמאי מותרין, ומדקאמר כי לא היו בתוך התחום מאי הוי, אלמא דקושית הגמ' לקולא, דאפילו אי לא היו בתוך התחום יהיו מותרין.

וז"ל הרמב"ן והא דקאמרינן אי אמרת בשלמא יש תחומין שפיר אלא אי אמרת אין תחומין כי לא היו בתוך התחום מאי הוי, כלומר כי לא היו בתוך התחום נמי מותרים הם לירד, קשיא לי כילא היו בתוך התחום דין הוא שלא ירדו, דביס לא קנו שציתה כדאמרינן לקמן כו' וכשבאין בשבת ליבשה אינן יכולין לקנות שציתה שאין אדם קונה שציתה בשבת כדאמרינן לקמן בישן לרבנן דאין לו אלא ד' אמות כו' וכן מוכח בכמה מקומות, ודבר פשוט הוא דתחילת היום קונה עירוב ולא בחצי היום, והילכך המהלך בספינה שלא קנה שציתה כלל דין הוא שלא

ברקק, אך הכא צמעשה דפלנדרסין דהפליגה ציס ודאי לא הילכה ברקק יעו"ש.

אך הרמב"ן גריס אף כאן צמהלכת ברקק (וכן המאירי הזכיר צ' הגירסאות ויעוין סט) וציתא הרמב"ן וז"ל לא שינויא דחיקא הוא כו' וכן כשבאו מפלנדרסין לנמל וכיוצא בו נכנסו, וקנו שציתה צפחות מעשרה וצאת הרוח והפליגה ספינתם וחזרו למקומן או לנמל אחר פחות מעשרה, וצנוהג שצעולם כך הוא, או שהלכו ברקק עצמו יותר מאלפים עכ"ל, וכ"ה בריטב"א יעו"ש.

קושית הראשונים דאין אדם קונה שבייתה באמצע שבת - מצואר

צסוגין דאי אין תחומין למעלה מעשרה, כל היכא צבין השמשות היה למעלה מעשרה ולא קנה שציתה, כשירד בשבת למטה מעשרה קונה השתא שציתה ואית ליה אלפים אמה ממקומו, ולהכי פרכי' אמעשה דנמל דאם אין תחומין למעלה כי לא היו בתוך התחום מאי הוי.

ותמהו הראשונים דצכ"ד מוכח דאין קנין שציתה באמצע שבת, דלקמן (מה א) תנן דלרבנן דיסן לא קני שציתה, אף כשניעור אין לו אלא ד' אמות, ולא אמרי' דכשניעור יקנה שציתה, אלמא דאין קנין שציתה באמצע שבת^ט, וה"נ נימא דכל צבין השמשות היה

^ט ועוד הוכיחו כן הראשונים מהא דאיתא לקמן (מה ב) דגשמים שלא קנו שציתה בעצים וירדו ציו"ט, הרי הן כרגלי כל אדם, ולא אמרי' דקונים שציתה צמקום ירידתן, ועוד הוכיחו הראשונים מהא דאיתא לקמן (צ ג) דמי שהיה מהלך צדרך וקבע מקום שציתחו חוץ לאלפים וד"א, כיון דלא חלה קניית שציתחו ועקר שציתחו ממקומו, לית ליה שציתה כלל ולא יזוז ממקומו (כן שיטת רש"י ס' א ודעמיה, אך הרמב"ם פ"ו מעירוצין ה"ג ודעמיה פליגי צעיקר הדין התם וצצרי דקונה שציתה צמקומו).

ירד לפי שאין לו אלא ד' אמות במקום שמגיע שם למטה מעשרה, ואם היה בתוך התחום כשחשיכה מותר ליכנס לעיר שהרי הוא כבני העיר כו'.

תירוצי הראשונים - הרשב"א (מה ב) והריטב"א (מה א) תירלו דדוקא היכא דהיה צבין השמשות במקום הראוי לקנות שציתה ולא קנה שציתה, וכגון ישן (או שעקר מקום שציתמו) בזה לא מצי קני שציתה באמצע שבת, אך הכא דצבין השמשות היו למעלה מעשרה דהוא מקום שאין ראוי כלל לקנות שציתה, בזה כשמגיע בשבת למקום הראוי לקנות שציתה, הרי הוא קונה שציתה אף באמצע שבת, וכן מבואר בחי' הר"ן בסוגין יעוין שם (ויעו"ש מש"כ גבי גשמים).

והרמב"ן (בסוגין) כתב וז"ל ובתוספות מלאתי (ע' תוס' מה ב ד"ה ליקנו) שאמרו כיון שבתחלת היום היו למעלה מעשרה ולא קנו שציתה בשום מקום, כשבאין תוך עשרה קונין שם שציתה ויש להם אלפים אמה לכל רוח כו' ואפשר כדצריהם דגבי ישן לרבנן כיון שאינו קונה אלפים אמה שלא מדעת קונה לו ד' אמות, לא זכה מקומו דאל יא' איש ממקומו, יתקיים בו שבו איש תחתיו, אבל מהלך צים שאינו בכלל מדה ואין שם לא דין אלפים אמה ולא דין ד' אמות לפי שאין כאן תחומין כלל, כשיצא ליבשה הוא קונה אלפים דזהו תחילת היום שלו וקונה לו עירוב עכ"ל, והיינו דבישן כיון דחייל עליה מקצת דין תחומין בתחילת היום, דחייל עליה דינא ד' שבו איש תחתיו, שוב אינו קונה תחומין

אלפים אמה באמצע שבת, משא"כ מהלך צים למעלה מעשרה, כיון דאכתי לא חייל עליה כלל דיני תחומין בכניסת היום, שפיר חיילי עליה דיני תחומין באמצע שבת, דזהו תחילת היום שלו לדיני תחומין.

עוד תירץ הרמב"ן בריש דצריו, דכשם דמי שיצב בצדך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר קי"ל כרבי יהודה (מה א) דאמר יכנס, ה"נ הכא אף דהיו חוץ לתחום העיר, אך כיון דליכא תחומין למעלה מעשרה ויכולין ליכנס לעיר, הרי הן כותף התחום למטה מעשרה, דאין הים עולה למדת התחום.

אך דחה הרמב"ן הך תירוצא, דלפ"ז נמצא דאם הגיעה ספינתם ליבשה חוץ לתחום העיר, לא יהא להם אלא ד' אמות, ואפילו אם היו בתוך התחום דיבשה, כיון דלעולם גרירי בתר העיר, ונמצא דלמעלה מעשרה חמיר טפי מלמטה יעו"ש (ו"ב דמה בכך, והא טעמא איכא, דלמעלה מעשרה כיון דראויין לצבא לעיר הוו כסמוכין לעיר וגרירי בתר עיר).

עוד תירץ הרמב"ן באופן אחר, דהא מי שהחזיק בצדך ואמר שציתתי במקום פלוני קנה, כל היכא דאילו רהיט מטי קודם שחשכה (נא א) וה"נ מיירי בגוונא דאפשר היה שיצואו לעיר ברוח שאינה מזויה דים, והכא אף היכא דלא אמרו, סתמא כמי שאמרו, וכדקי"ל כמ"ד (לקמן נב ב) דהחזיק בצדך לא בעי לומר, דסתמא כמי שאמר, והוסיף הרמב"ן דאף למאן דפליג התם היינו דוקא היכא דהחזירו חזירו, אך הכא דהם מהלכים ליבשה ודעתם ליבשה לכו"ע סתמא

נמי כמי שאמר [אולם אי יש תחומין למעלה מעשרה, כיון דהן רחוקין יותר מאלפים אמה מן היבשה, לא מנז לקצוע מקום שביתתן חוץ לתחומן, כיון דהן אסורין לילך להתם, ואף דהן עתידין להגיע ליבשה ע"י הספינה יעו"ש] ועיקר הדבר כתב גס המהרש"א (מה צמד"ה ליקנו) יעו"ש.

[ויעוין עוד בר"ן (לקמן מה צ) וז"ל דאמרי' לעיל ואי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה כי לא היו בתוך התחום קודם שחשכה מאי הוי, דאלמא דמי שהיה בין השמשות למעלה מעשרה כי מטי למטה מעשרה קונה שביתה, הני מילי אדם שדעתו לקנות שביתה במקום שיגיע שם לאחר בין השמשות כו' עכ"ל, ולכאורה מלשונו נראה דיסוד הדין משום דדעתו מעיקרא לקנות שביתה במקום שיגיע לאחר בין השמשות, אך בלשון הרשב"א והריטב"א שם מבואר דעיקר הטעם משום דדעתו כעת בשבת לקנות שביתה במקום שהגיע, ואולי זוהי נמי כוונת הר"ן ואכמ"ל.]

קושית הרשב"א דספינה ניידיא - לקמן (מו א) איתא דכיון דמים צעבים וכן מים צאוקיינוס מינד ניידי לא קנו שביתה וכדתניא דנהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם, דמידי דנייד לא קני שביתה.

והקשו הראשונים דא"כ אף אי יש תחומין למעלה מעשרה תיקשי, דכיון דהספינה מהלכת לא קנו שביתה, וא"כ כי לא היו בתוך התחום מאי הוי, ותירך הרשב"א

די"ל דספינה דרבן גמליאל עמדה כל בין השמשות, וז"ל הרשב"א, קשיא לי דהא ספינה מינד ניידיא ואמרין לקמן דמים צעבים לא קנו שביתה משום דניידי וכדתניא נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי הממלא, ויש לומר דספינה דרבן גמליאל כל בין השמשות מינח נייחא, והכי קאמר אי אמרת בשלמא יש תחומין משכחת לה בעומדת כל בין השמשות, אלא אי אמרת אין תחומין אפילו בעומדת נמי כי לא היו בתוך התחום מאי הוי עכ"ל (וכן הובא במאירי בשם גדולי הדור, כינויו לרשב"א).

ובעיקר הדין, דספינה מהלכת לא קניא שביתה, כן מבואר נמי בדברי הרמב"ן (בסוגין (בסו"י) וז"ל נראה לי שאפילו בפחות מעשרה צספינה מהלכת אין צה תחומין כדאמרין לקמן גבי שביתה אוקיאנוס מיא באוקיאנוס נמי מינד ניידי לומר שלא קנו מים שביתה באוקיאנוס וכל שכן ספינה המהלכת בהן דניידא ולא קניא שביתה, וכדאמרין נמי לענין מהלך את כולה צמהלכת דכולי עלמא לא פליגי דכיון דספינה שנוטלתו מתחלת ד' אמות מניחתו צסוף ד' אמות לא העמידוהו צד' אמות שלו, והילכך כיון שלא קנה שביתה ולא ד' אמות בין השמשות במקומו צים, כשיא ליבשה אי נמי כשהספינה שלו עומדת בפחות מעשרה משם מודדין לו אלפים אמה ואין אני קורא צו אל יא איש ממקומו ולא שצו איש תחתיו שאין לו לזה מקום ולא שביתה כלל כל זמן שמהלכת, הוה ליה כנהרות המושכין ומעיינות

והסמ"ג (לאוין סה) והרי"ד (בפסקיו) והרא"ש (ס"ג) והטור (סי' הד) דאזלינן לחומר, ויעוין בראשונים (לקמן ע"ב) דפירשו כן גם בשיטת רבינו חננאל ובשיטת רש"י שם [ואף דדצרי רבינו חננאל בשבת יש מקום לדחות דדוקא בים דהוי כרמלית ס"ל דאזלינן לקולא, אך מ"מ מדצרי הראשונים נראה דאליבא דרבינו חננאל אף בתחומין דאלפים אמה אזלינן לחומר, אף דלרוב הראשונים תחומין דאלפים אמה דרבנן (ועוין ב"ש פירקין שיטת הגאונים דאף תחומין דאלפים אמה דאורייתא)].

ויעוין ברבינו ירוחם (ני"ב חי"ח ע"ד) דתמה טובא ע"ד הרא"ש, דכיון דקי"ל תחומין דרבנן אמאי פסק לחומר, ויעוין ברמב"ן בשם הראב"ד דביאר וז"ל ומנא תי להראב"ד ז"ל שכתב בפירושו בצעיא דאין תחומין למעלה מעשרה מסתברא דעבדינן לחומר, חדא דאמרין הכא תנא ספוקי מספקא ליה ולחומר, ואף על גב דגבי גודר צנויר הוא דאיתמר הכי, איכא למשמע מינה דתחומין גופייהו לחומר, דאי ס"ד לקולא עבדינן זהו מי איכא מידי דאינהו גופייהו עבדינן לקולא ומלתא דתליא זהו עבדינן לחומר עכ"ל, והדברים לריכס ביאור וכתמה הרמב"ן שם [עוד כתב הראב"ד דשינויא דרבא דמהלכת ברקק שינויא דחיקא הוא, והרמב"ן דחה דשינויא מעליא הוא, יעו"ש עוד].

ודעת הרשב"א דבעיקר הבעיא קי"ל לקולא כדין ספיקא דרבנן לקולא, אך מ"מ

המושכין שאין המים קונין שציתה במקומן משום דניידי וקונין שציתה ברשות הזוכה בהן ויש להם משם אלפים אמה, וכפי מה שפירשתי למעלה בטעם השציתה עכ"ל.

אולם הר"ן פליג וכתב דאע"ג דמידי דנייד לא קני שציתה, אך מ"מ כיון דיש תחומין למעלה מעשרה ועלם המקום ראוי לקנות שציתה אילו היה נייח, שוב אינו קונה שציתה כשנייח (וכסדרת הראשונים לעיל גבי ישן וכו') והא דנהרות המושכין הרי הן כרגלי כל אדם היינו משום דהתם אין זה קנין שציתה ידיהו אלא דנגרין אחר הממלא, והא שפיר מנאי חייל אף בשבת (ועוין בחי' הר"ן מה צ).

פלוגתת הראשונים להלכה - נחלקו הראשונים היאך קי"ל בהך בעיא, דעת הרבה ראשונים דאזלינן לקולא כדין ספיקא דרבנן לקולא [ולשיטת הראשונים דאף תחומין ד"ב מיל דרבנן היינו אף בתחומין ד"ב מיל, ולשיטת הרמב"ם ודעמיה דתחומין ד"ב מיל דאורייתא, בי"ב מיל אזלינן לחומר (ולשיטת הרמב"ם היינו דוקא ביבשה וכדנת' לעיל)] וכן דעת רבינו חננאל (שבת יט א ועוין להלן) והרי"ף (שם ועוין עוד ברבינו ירוחם נ"ב חי"ח) והרמב"ם (במשו' הג"ל, ובחיבורו סתם דספיקא הוי ונראה דסמך אכללא דספיקא דרבנן לקולא) ובעל המאור (בסוגין) והרמב"ן והריטב"א והרי"א ז' (ה"א או' ז') והמאירי וכן משמעות הר"ן וכ"ד האור זרוע (ה' עירובין סי' קמו).

אך דעת העיתים (סי' לו) והראב"ד (הו' ברמב"ן וש"ר וע' תמים דעים סי' עד)

היינו דוקא היכא דצין השמשות שבת למעלה
 מעשרה, דהספק אי קנה שביטה, אך היכא
 דצין השמשות שבת למטה דודאי קנה
 שביטה, אזלינן לחומרא משום חזקת תחום

ביתו, דס"ל דבמקום חזקה מחמרינן אף
 בדרבנן, וגדר הדברים ל"צ וע' משנ"ת בזה
 לעיל (בעיקר ביאור הצעיר דתחומין למעלה
 מעשרה)...